

Wydział Sztuki Mediów

Warszawa, 23.04.2026

dra hab. Maryna Tomaszewska, prof. uczelni
Pracownia Tekstu Eksperymentalnego

Recenzja pracy doktorskiej magistra **Jana (Honzy) Zamojskiego** w dziedzinie sztuki,
w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki sporządzona w związku
z postępowaniem doktorskim wszczętym przez Radę Dyscypliny
Akademii Sztuki w Szczecinie

Tytuł rozprawy: **O Człowieku, który chciał objąć cały Świat. Narracja, gramatyka
i granice języka w praktyce post-artystycznej w oparciu o tradycyjne media:
rysunek, literaturę i rzeźbę**

Promotorka: **dra hab. Aleksandra „Ska” Knaflewska, prof. AS**
Promotor pomocniczy: **dr Piotr Rypson**

HONZA¹ – najpopularniejsza czeska forma zdrobnienia imienia Jan, wywodząca się
z hebrajskiego Yohanan poprzez niemieckie Hans. To także pseudonim doktoranta,
Jana Zamojskiego, pod którym jest znany od początku swojej kariery, dlatego
w recenzji będę się posługiwać tym właśnie mianem.

¹ Jeśli nie wskazano inaczej: wszystkie definicje to skrócone i zredagowane przez recenzentkę hasła pochodzące ze stron internetowych: wikipedia.org lub slp.pwn.pl, dostęp: marzec 2026

ATLAS – mityczna postać, tytan. Ukarany przez Zeusa, za bunt przeciwko bogom olimpijskim, obowiązkiem podtrzymywania nieboskłonu. W pracy Zamojskiego motyw Atlasa stanowi punkt wyjścia do refleksji nad relacją pomiędzy jednostką a światem oraz nad rolą artysty w procesie poznania i interpretacji rzeczywistości.

Doktorant rozumie figurę tytana nie jako symbol heroicznego wysiłku, lecz jako metaforę ewolucji własnej postawy twórczej – przejście od „dźwigania” do „obejmowania”. Transformacja ta trwała wiele lat, od fazy „utrzymywania nieboskłonu sztuki”², która objawiała się wielozadaniowością, angażem w liczne projekty artystyczne, wydawnicze i kuratorskie, poprzez fazę przejściową „postawioną na głowie”³, bardziej refleksyjną i autoironiczną, do tytułowej „obejmującej świat” – dojrzałej i można powiedzieć buddyjskiej w swoim charakterze, czyli takiej w której artysta jest elementem całości, czułym i współczującym – w najlepszym tego słowa znaczeniu.

KARIATYDA (Atlaska?) – podpora architektoniczna w kształcie postaci kobiecej, która trzyma na głowie belkowanie, balkon lub gzyms. Żeńska odpowiedniczka atlanta, wywodzącego się od Atlasa. Tutaj recenzentka, próbująca objąć i zbadać świat Honzy Zamojskiego. To zadanie wymagające ponieważ twórczość Zamojskiego jest wielowymiarowa – jego prace nie tylko obejmują różne media i strategie narracyjne, ale przede wszystkim są pełne niuansów i nieoczywistości. Na szczęście zadanie zostaje ułatwione przez samego doktoranta w części teoretycznej pracy. Honza jest artystą wyjątkowo samoświadomym – potrafi precyzyjnie opisać własną praktykę, jej źródła oraz sposób myślenia. Tak dobrze skonstruowana rozprawa pozwala stopniowo zrozumieć uniwersum twórcy i zanurzyć się w jego świecie, a co za tym idzie – prześledzić logikę działań i docenić integralność postawy. Lektura dysertacji prowadzi zatem nie tylko do analizy, ale także do przyjemności obcowania z konsekwentnie zbudowaną praktyką artystyczną.

DOROBEK – ogół twórczości określonego uczonego, pisarza, artysty. U Honzy jest on znaczący, interdyscyplinarny i międzynarodowy. Studiował filozofię i kulturoznawstwo na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a następnie grafikę na Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu, gdzie w 2008 roku uzyskał dyplom z wyróżnieniem. W swojej działalności łączy praktykę artystyczną z działalnością wydawniczą, kuratorską i dydaktyczną. Był współzałożycielem Galerii Starter w Poznaniu oraz prowadził autorskie wydawnictwa Morava i Mundin, publikujące książki artystyczne i teoretyczne. Obecnie prowadzi zajęcia i jest promotorem dyplomów studentów School of Form na Uniwersytecie SWPS w Warszawie.

² Honza Zamojski, rozprawa doktorska „O Człowieku, który chciał objąć cały Świat. Narracja, gramatyka i granice języka w praktyce post-artystycznej w oparciu o tradycyjne media: rysunek, literaturę i rzeźbę”, Szczecin, 2025, str. 7.

³ Ibid.

Zamojski ma na swoim koncie liczne wystawy indywidualne, m.in. w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie, Galerii Foksal, Bunkrze Sztuki w Krakowie czy w Christine König Galerie w Wiedniu. Do najważniejszych projektów należą *Four Eggs Theory* (FUTURA, Praga, 2015), *Fishing with John* (Galeria Foksal, Warszawa, 2013), *Concrete Conflict* (Lisa Cooley Gallery, Nowy Jork, 2016), *Ghostism* (OSMOS, Nowy Jork, 2016) oraz *Middleman* (MGLC, Lublana, 2023). Doktorant brał również udział w wystawach i wydarzeniach o charakterze zbiorowym, w tym w Ljubljana Biennial of Graphic Arts.

Istotnym obszarem działalności Zamojskiego jest twórczość wydawnicza i książka artystyczna. Jest autorem wielu *artist booków* i publikacji, m.in. *Jak jsem potkal d'ábla* (2010), *Rymy jak dymy* (2011), *Fishing with John* (2013), *Four Eggs Theory* (2015), *Love Letter* (2017), *Word War Free* (2018) oraz *Rise and Fall of the Middleman* (2023). Projektował również książki i katalogi dla instytucji kultury, m.in. dla Muzeum Narodowego w Poznaniu czy Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki. Jego działalność została uhonorowana nagrodami i stypendiami, w tym nagrodami AIGA za projekt książki *The Time Formula* (2022), Nagrodą Specjalną Stowarzyszenia Twórców Grafiki Użytkowej za całokształt twórczości (2023) oraz stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prace artysty znajdują się w kolekcjach muzealnych i prywatnych, m.in. w Muzeum Narodowym w Poznaniu, CSW Znaki Czasu w Toruniu oraz kolekcjach w Nowym Jorku i Lublanie

ROZPRAWA DOKTORSKA praca przygotowywana pod opieką promotorki, dr hab. Aleksandry „Ska” Knaflskiej, prof. AS i promotora pomocniczego dra Piotra Rypsona, stanowiąca oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego oraz wykazująca ogólną wiedzę teoretyczną doktoranta w dyscyplinie sztuki plastycznej i konserwacja dzieł sztuki, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Część teoretyczna to rozbudowany autoreferat, w którym Honza Zamojski definiuje swoją twórczość jako nierozzerwalny system połączeń. Podzielona na rozdziały praca przedstawia kluczowe dla artysty media oraz ich wzajemne relacje.

1. Rysunek – najbardziej elementarna forma zapisu myśli – jawi się nie tylko jako technika, ale narzędzie konceptualne, sposób na uporządkowanie świata poprzez linię, znak i literę. To uniwersalna wypowiedź artystyczna, katalizator obserwacji. Rysunek dla Honzy jest fundamentem działania z którego mogą wyłaniać się zarówno obrazy, jak i struktury narracyjne. W tym sensie nie jest początkiem procesu twórczego czy szkicem, lecz metodą i pełnoprawną formą wyrazu. Doktorant uważa również, że jest to najbardziej egalitarna z dyscyplin plastyki, ponieważ potrzebny jest tylko ołówek i papier (lub prościej: palec i piasek).

2. Literatura. Traktowana jako wypowiedź artystyczna. Ta sięgająca do konceptualizmu praktyka, poszerza pole sztuk wizualnych o medium tekstu i daje artyście możliwość opisanie rzeczywistości w sposób poetycki. Cechą, którą doktorant ceni w tym medium najbardziej, to potencjał na uruchomienie w odbiorcy wyobraźni. Zamojski używa tekstu w rysunkach, *art bookach*, ale także jako komentarz do własnych wystaw, czerpiąc przy tej okazji z różnych konwencji literackich.

3. Rzeźba. Rozumiana po hansenowsku⁴ – jako obiekt, który angażuje widza poprzez bezpośrednią relację z jego materią w konkretnym czasie. W tym ujęciu rzeźba nie polega wyłącznie na formowaniu tworzywa, lecz na konstruowaniu sytuacji percepcyjnej. Doktorant wnioskuje, że w takim wypadku *art book* może stać się obiektem rzeźbiarskim.

Rzeźba, rysunek i literatura stają się więc trzema wariantami jednego problemu: jak zorganizować doświadczenie odbiorcy w czasie i przestrzeni.

Należy również zwrócić uwagę na to, że Zamojski, w części teoretycznej opisuje nie tylko własną praktykę, lecz także precyzyjnie lokalizuje ją w szerszym kontekście historii sztuki i literatury. Odwołuje się do tradycji awangardowej książki artystycznej, myślenia typograficznego oraz do twórców, którzy traktowali język i obraz jako równorzędne systemy komunikacji. Dzięki temu jego dysertacja nie jest jedynie autorefleksją, ale próbą zbudowania spójnego modelu myślenia o sztuce.

Część praktyczna składa się z serii rysunków i tekstów, które zostały połączone w obiekt – książkę *O człowieku, który chciał objąć cały świat. Leksykon*.

ARTIST BOOK (lub *art book*) – to gatunek sztuk wizualnych na styku wielu dyscyplin, do dziś teoretycy nie wypracowali jego jednolitej definicji. W najszerszym rozumieniu uznaje się, że zaliczają się do niego dzieła sztuki, które nie istnieją w innej postaci niż książka. *Artist book* nie jest jednak zbiorem reprodukcji, nie jest również związany z konwencją literatury, ilustracji czy krytyki, choć może zawierać każdy z tych elementów. Jest to publikacja stworzona przez artystę z intencją, aby było to dzieło sztuki, w którym wszystkie elementy – koncepcja, treść i forma – stanowią nierozdzielalną całość. W takiej konwencji należy *artist book* odbierać i interpretować.

⁴ Oskar Hansen, polski artysta i teoretyk sztuki.

Książka stworzona przez artystę często nie spełnia oczekiwań związanych z „byciem książką” – w warstwie treściowej i projektowej może być zaskakująca, nieoczywista, a tym samym łamać konwencje przypisywane klasycznym publikacjom: hierarchię informacji, spójność przekazu, jednolitość formy.⁵ Ważne medium dla Honzy Zamojskiego, także w przypadku pracy doktorskiej.

LEKSYKON – słownik o charakterze encyklopedycznym, zawierający uporządkowany alfabetycznie zbiór haseł, terminów lub pojęć z określonej dziedziny, opatrzonych zwięzłymi definicjami. Dzieło Zamojskiego – *O człowieku, który chciał objąć cały świat. Leksykon* (dalej: *Leksykon*) – to zdecydowanie coś więcej. Zbudowany z kilkudziesięciu haseł ułożonych w porządku quasi-alfabetycznym, funkcjonuje jednocześnie jako słownik i dzieło sztuki. Struktura nawiązuje do tradycji encyklopedii, lecz autor traktuje ją jako pole eksperymentu narracyjnego. Hasła nie tylko definiują pojęcia, lecz także uruchamiają sieć odniesień prowadzących czytelnika przez kolejne tropy znaczeniowe.

HIPERTEKSTUALNOŚĆ – cecha tekstu lub dokumentu elektronicznego, który składa się z nielinearnych, wzajemnie połączonych fragmentów (leksji) za pomocą hiperłączy. Umożliwia użytkownikowi swobodne, aktywne nawigowanie i tworzenie własnej ścieżki czytania, zamiast podążania za z góry narzuconą strukturą. Już we wstępie Zamojski sygnalizuje tę strategię, zapraszając odbiorcę do wejścia w tekst niczym w przestrzeń o wielu możliwych trajektoriach interpretacji: „Wstęp i Zakaz wstępu... są wejściem w labirynt o wielu wyjściach. Wchodzisz grzecznie przez furtkę czy przeskakujesz przez płot? Radź sobie sam, Człowieku”⁶. (Nie mogę nie ulec pokusie, żeby napisać – patrz: Kariatyda).

Leksykon operuje językiem w sposób swobodny i ironiczny. Autor bawi się konwencją, przesuwając granice pomiędzy wpisem, anegdotą, refleksją teoretyczną i literacką dygresją. Zamojski traktuje definicję jako narzędzie twórcze, a nie wyłącznie faktograficzny opis. W efekcie tekst momentami balansuje na granicy świadomie użytej grafomanii — przesady stylistycznej, mnożenia metafor i retorycznych zwrotów. Jednak ta stylistyczna nadwyżka jest częścią koncepcji: autor bada, jak język może generować sensy i jednocześnie je destabilizować.

Od strony treści hasła składają się na obraz artysty: kim jest, jak myśli, co go inspiruje, jakie ma poglądy, co go śmieszy i wzrusza. Wyłania się postać nieszablonowa, zdecydowana i totalna w swojej wizji świata, lecz, co ważne, nie pozbawiona humoru.

⁵ Maryna Tomaszewska „Autoreferat” w postępowaniu habilitacyjnym, Warszawa, 2021. Pozwoliłam sobie przytoczyć własną definicję tego medium, gdyż od lat interesuję się tym obszarem sztuki.

⁶ Honza Zamojski, „O człowieku, który chciał objąć cały świat. Leksykon”, 2025, wstęp

Doktorant opracowywał wpisy przy użyciu dwóch komplementarnych metod. Pierwsza z nich, którą określa jako retrospektywną (analityczno-racjonalną), polegała na analizie wcześniejszych realizacji artystycznych, wystaw oraz rysunków, a następnie na identyfikowaniu powracających motywów i struktur znaczeniowych. Druga metoda, określana jako progresywna (intuicyjna), opierała się na swobodnym, intuicyjnym rozwijaniu treści wynikających z wcześniej sformułowanych definicji, prowadząc do ich dalszego przekształcania i rozbudowywania.

Dla zobrazowania omawianych zjawisk przywołuję dwa fragmenty definicji zaczerpnięte z *Leksykonu*. Wybrane hasła ilustrują zarówno sposób operowania językiem przez autora, jak i zakres poruszanych przez niego tematów. To także przykład gry słownej prowadzonej z odbiorcą.

„H (litera). W typograficznym przedszkolu, w grupie „Majuskułki” (nie mylić z grupą „Jaskółki”), literka „H” jest najczęściej koleżanką do pary z literką „A”. Z tych dwóch urwisów to litera „H” ma dużo większe poczucie humoru i uwielbia rozbawiać inne literki. HIIIII. HAAAAA. HEHEHE. HOHOHO. Pół przedszkola się śmieje, a bywa, że i sowa się dołączy. HUHUUH.”⁷

„Siła. Siła to proces kreatywny o wektorze destrukcyjnym, w przeciwieństwie do Czułości, która jest procesem twórczym o wektorze konstruktywnym. Siła ma na celu przede wszystkim unicestwienie przedmiotu, na który działa, i dzieje się to nawet wtedy, kiedy Człowiek twierdzi, że jest inaczej.”⁸

Seria prac rysunkowych wykonanych w autorskiej technice łączącej kolaż z odręcznym rysunkiem ołówkiem, z wykorzystaniem czarnej kalki maszynowej stanowi integralną część *Leksykonu*. Rysunki te nie pełnią funkcji ilustracyjnej w tradycyjnym sensie, ale stanowią równorzędną treść, rozwijając i interpretując zawarte definicje. W zależności od charakteru hasła przyjmują one formę bardziej dosłowną, wizualizując konkretne pojęcia, lub operują abstrakcyjnymi środkami wyrazu, budując napięcia i skojarzenia, które poszerzają pole interpretacji.

Projekt graficzny jest fundamentalną częścią *art booka* i wynika z bardzo świadomego założenia autora, że forma i treść są nierozdzielne. Doktorant szczególną uwagę poświęca takim elementom jak proporcje, relacja tekstu i obrazu oraz typografii. Publikacja ma niestandardowy format (12 × 22 cm), który inspirowany jest raczej wydawnictwami użytkowymi – mapami czy przewodnikami – niż klasyczną książką.

⁷ Ibid., str. 60

⁸ Ibid., str. 134

Interesujące są również rozwiązania typograficzne i układ. Główny font to Adelle Mono, który łączy cechy pisma maszynowego i współczesnej typografii, a autorski krój Rubin Sans w wersji piktogramowej, używany jest m.in. do oznaczania przypisów. Układ stron został zaprojektowany jako elastyczny system, zdolny pomieścić różne długości definicji i kompozycji rysunków, przy jednoczesnym zachowaniu wrażenia przejrzystości i porządku.

METODOLOGIA – zasady, techniki i narzędzia używane do rzetelnego prowadzenia badań w danej dziedzinie. W pierwszym etapie lektury przyjąłm zasadę najbardziej oczywistą: przeczytałm (i obejrzałm) *Leksykon* od pierwszego do ostatniego hasła. Taki sposób wydawał się konieczny dla napisania recenzji. Szybko jednak okazało się, że linearny porządek czytania nie do końca odpowiada logice publikacji. Kolejne hasła prowadzą bowiem do innych pojęć, rozgałęziają się, sugerują powroty i skróty, a ich sens ujawnia się raczej w ruchu pomiędzy definicjami i obrazami niż w jednokierunkowej narracji.

Dlatego w drugim etapie przyjąłm nową strategię czytelniczą. Przez dwa tygodnie nosiłam książkę Zamojskiego w torebce i w różnych momentach dnia — w podróży, między obowiązkami, czekając aż córka skończy zajęcia — otwierałam ją losowo, i zgłębiałam pojedyncze hasła i rysunki. Ten sposób obcowania z tekstem i warstwą wizualną okazał się znacznie bliższy idei, którą miał twórca — czyli zbioru autonomicznych, lecz wzajemnie powiązanych wpisów. Czytany w ten sposób *Leksykon* zaczyna funkcjonować jak sieć pojęć, w której czytelniczka sama wyznacza rytm.

Tak rozumiana praktyka czytania odsłania również jeden z kluczowych aspektów projektu Zamojskiego: książka nie narzuca jednej interpretacyjnej ścieżki, lecz zaprasza do aktywnego uczestnictwa w budowaniu sensów. Dzięki temu *Leksykon* jest nie tylko tekstem do przeczytania, ale także strukturą do badania — formą literacko-artystyczną, która realizuje się w wielokrotnych i nieprzewidywalnych aktach otwierania na przypadkowej stronie.

KONKLUZJA – ostateczny wniosek, podsumowanie lub wynik rozumowania, dyskusji, raportu czy tekstu. Stanowi logiczne zamknięcie wywodu, wynikające z wcześniej przedstawionych przesłanek i argumentów.

Rozprawę doktorską Jana (Honzy) Zamojskiego uważam za pełną i skończoną. Spełnia ona, w moim rozumieniu, wymogi art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Przedmiotową rozprawę oceniam bardzo wysoko, ze względu na niepodważalną samoświadomość autora, jego autonomię i zdolność do komunikowania istotnych dla niego sensów, treści i idei. Powyższe gwarantuje, że potrafi on samodzielnie prowadzić pracę artystyczną, badawczą i dydaktyczną.

WNIOSEK – formalna prośba. W związku z powyższym wnioskuję wobec Rady Dyscypliny Akademii Sztuki w Szczecinie o nadanie Janowi (Honzie) Zamojskiemu stopnia doktora sztuki.

Wnioskuję również o wyróżnienie za szczególnie wysokie walory artystyczne pracy. *O człowieku, który chciał objąć cały świat. Leksykon* stanowi dojrzały, spójny i oryginalny projekt artystyczno-badawczy, który wykracza poza ramy rozprawy doktorskiej i posiada istotny potencjał funkcjonowania w obiegu wydawniczym, jak i w polu sztuki. Mam nadzieję, że zostanie wydany w większym nakładzie!

PODPIS ZAUFANY

MARYNA MAŁGORZATA
TOMASZEWSKA

23.04.2026 11:13:22 GMT+0200

Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym